

ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ

УДК 338.439

*Гусєва Ю.М.,
асистент кафедри фінансів
Національного університету харчових технологій*

РИЗИКИ ДЛЯ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ВНАСЛІДОК ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО СОТ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Проаналізовано основні ризики та перспективи розвитку вітчизняної молочної промисловості внаслідок вступу України до СОТ. Вказані основні шляхи мінімізації ризикових наслідків та викладені конкретні способи підвищення конкурентних позицій української молочної продукції на зарубіжних ринках в рамках СОТ.

***Ключові слова:** молочна промисловість, Світова організація торгівлі (СОТ), проблеми молочного тваринництва, законодавство Європейського Союзу.*

ВСТУП

16 травня 2008 року набрав чинності ратифікований Верховною Радою Протокол про приєднання України до Марракеської Угоди про створення Світової організації торгівлі, відповідно до якого стала 152-м членом цієї організації. З моменту вступу до СОТ Україна отримує режим найбільшого сприяння у торговельному просторі всіх країн-членів СОТ, на які припадає понад 95% світової торгівлі, зменшення тарифних і нетарифних обмежень імпорту української продукції на товарні ринки країн-членів організації, можливості захисту інтересів українських виробників згідно з процедурою розгляду торговельних спорів СОТ, доступ до більш дешевих джерел сировини, устаткування і комплектуючих, забезпечення недискримінаційного транзиту товарів та послуг.

Однак більшість галузей української промисловості і, головним чином, молочна промисловість, були не готовими до умов членства країни в СОТ. Щорічне скорочення кількості молочного тваринництва, а отже, і обсягів молочної сировини та високі витрати на її переробку у зв'язку із низьким рівнем завантаження виробничих потужностей негативно впливають на конкурентоспроможність вітчизняної

молочної промисловості. В Україні на промислову обробку постачається приблизно 50% від загального виробництва молока, натомість в країнах-членах Європейського Союзу ця частка сягає 95% [1, С. 47]. Крім того, причиною високого рівня витрат на збір та доставку молока до молокозаводів є те, що понад 70% поголів'я корів в державі утримується господарствами населення, а не власне сільгоспідприємствами.

Внаслідок низької якості молочної сировини ринки збуту в країнах Європейського Союзу залишаються недоступними для українських молочних продуктів, незважаючи на рішення Європейської Комісії 2007/115/ЄС. Відповідно до цього нормативного акту молоко включається до переліку продукції тваринництва, яку дозволено імпортувати країнам ЄС з України.

Відсутність в Україні законодавчої платформи щодо регулювання молочної промисловості, адаптованої до європейських стандартів, а також стратегії його розвитку в рамках СОТ ще більше погіршує ситуацію. Сукупність зазначених проблемних питань ставить під загрозу факт подальшого існування молочної галузі як складової харчової промисловості України та в контексті співпраці молочних підприємств країн-членів Світової організації торгівлі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження даної статті є ідентифікація можливих ризиків та перспектив функціонування молочної промисловості внаслідок вступу України до СОТ за допомогою порівняння прогнозних оцінок українських експертів та міжнародних організацій.

На підставі одержаних результатів нами мають бути розроблені практичні рекомендації щодо подолання виявлених ризиків та підвищення рівня конкурентоспроможності молочної продукції України як повноправного члена СОТ на зарубіжних ринках.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вступ України до Світової організації торгівлі з точки зору перспектив вітчизняної молочної промисловості потребує розгляду основних ризиків та переваг розвитку останньої, що супроводжують цю подію. Так, за прогнозною інформацією представників НАНУ «Укрмолпром», українські сільськогосподарські виробники внаслідок членства країни в СОТ недоотримають близько 1,6 млрд. грн. державних дотацій на рік, що складає 20 – 30% у складі закупної ціни молока [3, с. 141]. Отже, скорочення обсягів державного фінансування може призвести до зменшення або повного винищення молочної скотарства. Адже навіть за нинішнього рівня фінансування молочне

стадо в країні скорочується у середньому на 200 тис. голів щорічно.

У Держбюджеті України за 2008 рік на підтримку молочного і м'ясного скотарства передбачено 227 млн. грн., в тому числі 13 млн. грн. – на виробництво екологічно чистого молока для дитячого харчування (практично наполовину більше, ніж в 2007 році), 120 млн. грн. – на закупку та 94 млн. грн. – на приріст поголів'я худоби [5]. Однак в прогнозах на 2009 рік аграрні чиновники розглядають варіанти скорочення дотацій сільгоспвиробникам. Зокрема, за даними представників Департаменту фінансів Мінагрополітики, планується залишити дотації юридичним та фізичним особам або на одну голову крупної рогатої худоби (приблизно 350 грн. щорічно), або на кожен літр реалізованого молока (доки діє цілий ряд дотацій: за приріст поголів'я, за закупку племінних корів у населення тощо).

За підрахунками експертів Міністерства агропромислової політики України очікувана внаслідок виконання зобов'язань перед СОТ відміна нульової ставка ПДВ при поставках сільськогосподарськими виробниками молока і м'яса у живій вазі переробним підприємствам втрати сільгоспвиробників складатимуть 1,362 млрд. грн. за рік [3, С. 141].

Крім того, при вступі до Світової організації торгівлі Україна підписала угоду, відповідно до якої практично на всю молочну продукцію встановлюється 10-відсоткове ввізне мито (табл. 1), що за орієнтовними розрахунками зменшить суму митних грошових надходжень за різними статтями молочної продукції у три – сім разів.

Таблиця 1

Зміна ставок ввізного мита на молоко та деякі молочні продукти внаслідок вступу України до СОТ

Товарна позиція	Діюча продовж 2008 р. ставка, у т.ч. відсоткова (%) ¹	Нові ставки (%) ²	Відхилення
0401 Молоко та вершки незгущені	0,1 євро за 1 кг (7)	10	+3
0402 Молоко та вершки згущені	0,5 євро за 1 кг (18)	10	-8
0403 Маслянка, йогурт, кефір	0,5 євро за 1 кг (65)	10	-55
0404 Молочна сироватка	0,2 євро за 1 кг (24)	10	-14
0405 Масло вершкове	1,5 євро за 1 кг (40)	10	-30
0406 Сири всіх видів	0,8 євро за 1 кг (37)	10	-27

¹Закон України «Про Митний тариф України» [7]

²Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України» [6]

При цьому спірним залишається питання щодо рівня конкурентоспроможності вітчизняної молочної продукції внаслідок

зменшення ставок імпортного мита. Деякі українські експерти стверджують, що послаблення митного тиску зведе різницю між ціною іноземної та вітчизняної молочної продукції до мінімуму. Однак результати досліджень, проведених Аналітичним центром Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні, свідчать про те, що для сільськогосподарських товарів відносно низький рівень зв'язаних тарифів (у середньому 10,66%) після вступу України до СОТ не створюватиме додатковий тиск на виробників, оскільки ціна основних видів продукції сільського господарства, у тому числі молока, масла вершкового, сирів та інших молочних продуктів, є більш конкурентоспроможною, ніж ціни іноземних аналогів [1, С. 46]. Водночас зниження ставок ввізного мита сприятиме зменшенню обсягів несанкціонованого ввозу в країну молочних продуктів.

На думку автора, внаслідок зниження імпортних тарифів після вступу до Світової організації торгівлі очікується розширення асортименту молочної продукції на внутрішньому ринку України за рахунок імпорту. На початковому етапі частка продажу іноземних товарів може збільшитись через посилення бажання українських споживачів ознайомитись з новим асортиментом молочних продуктів. Однак після цього споживчі пріоритети визначатимуть цінова політика та безпека молочних продуктів. При цьому посилення конкуренції в галузі стимулюватиме бізнес до підвищення якості молочних продуктів та до розвитку гнучкої політики ціноутворення.

Членство в СОТ передбачає виконання законодавчих вимог ЄС щодо виробництва молочних продуктів (табл. 2) [3, С. 142], які досі не знайшли жодного практичного втілення в Україні.

Таблиця 2

Законодавство ЄС щодо безпеки виробництва та переробки харчових продуктів, у тому числі молочних

№	Законодавчий акт	Сфера регулювання
1	Регламенти ЄС щодо безпеки	готових харчових продуктів, у тому числі молочних
1.1	Регламент (ЄЕС) 178/202	встановлює загальні принципи харчового законодавства та процедури відносно безпеки харчових продуктів
1.2	Регламент (ЄЕС) 852/2004, (ЄЕС) 853/2004	встановлює вимоги до загальної гігієни виробництва харчових продуктів та продукції тваринного походження (не обробленої)
1.3	Регламент (ЄЕС) 854/2004	встановлює принципи ветеринарного контролю
1.4	Регламент (ЄЕС) 882/2004, (ЄЕС) Хох/2004	встановлює вимоги до кормів та норм утримання тварин
2	Директиви ЄС щодо господарств, що регламентують виробництво та переробку молока	
2.1	89/362/ЄЕС	регламентує загальні вимоги гігієни в молочних господарствах
2.2	92/46/ЄЕС	встановлює правила виробництва і безпеки молока і молокопродуктів для здоров'я споживачів
2.3	ЄЕС № 852/2004	регламентує норми гігієни виробничих товарів (положення I основного виробництва)
2.4	ЄЕС № 853/2004	встановлює детальні правила до харчових продуктів тваринного походження (положення III, секція IX)

До того ж, головною передумовою вступу України до Світової організації торгівлі є відповідність якості продукції міжнародним та європейським стандартам. Однак на сьогоднішній день спостерігається відсутність гармонізації вітчизняної системи стандартизації із системами стандартизації країн-членів ЄС, зокрема, і в сфері молочного виробництва, про що свідчать дані табл. 3.

Таблиця 3

Нормативні вимоги до сирого молока в Україні та країнах-членах ЄС³

Показники	Україна (ДСТУ 3663-97)			ЄС (Регламент 853/2004)
	Вищий сорт	I сорт	II сорт	
Загальна кількість мікроорганізмів на 1 см ³	Менше або дорівнює 300 тис.	Менше або дорівнює 500 тис.	Менше або дорівнює 3 млн.	Менше або дорівнює 100 тис.
Соматичні клітини на 1 см ³	Менше або дорівнює 400 тис.	Менше або дорівнює 600 тис.	Менше або дорівнює 800 тис.	Менше або дорівнює 400 тис.
Точка замороження	Не контролюється			-0,52 °С (директива 92/46/ЄС, дод. №94/330/ЄС)

³За даними Сумського національного аграрного університету

Досі питання якості та безпеки молока і молочних продуктів для життя та здоров'я населення в Україні регламентуються законодавчими і нормативно-правовими актами, затвердженими ще в 90-х роках і не коригованими з моменту їх затвердження. Це стосується, передусім, Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (№ 4004-XII від 24.02.1994 р.), Закону України «Про ветеринарну медицину» (№ 2498-XII від 25.06.1996 р.), Методичних вказівок «Порядок та періодичність контролю продовольчої сировини та харчових продуктів за показниками безпеки» (МВ 5.08.07/1232-96), Державних санітарних правил для молокопереробних підприємств (ДСП 4.4.4 011-98).

Невідповідність національних стандартів, технічних регламентів та системи сертифікації якості молочної продукції європейським створює реальний бар'єр для виходу українських молочних підприємств на міжнародні ринки в рамках СОТ, з одного боку, а з іншого – внутрішній ринок залишається повністю відкритим для неякісних імпортованих молочних продуктів.

Вітчизняна молочна сировина, переважна частина якої (в середньому – понад 70 – 80%) виробляється в господарствах

населення, не відповідає міжнародним вимогам якості, а отже, є слабким місцем української молочної промисловості, незважаючи на оптимістичні показники покращення сортової структури сировини (рис. 1) та зростання надоїв молока (табл. 4).

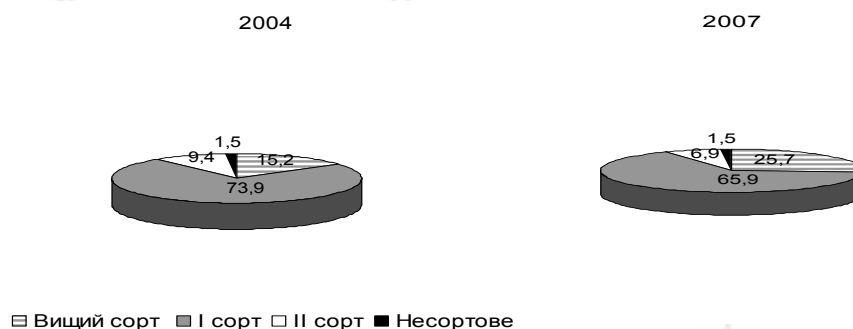

Рис. 1. Сортова структура прийнятого на переробку молока, %

⁴За даними Держкомстату

Як видно з даних рис. 1, продовж 2004 – 2007 рр. частка прийнятого на переробку молока вищого сорту в загальній структурі переробленого молока зростає найбільш суттєво – на 10,5%. Водночас питома вага несортного молока в 2007 р. залишилась на рівні 2004 р. – 1,5%, а частка молока I та II сортів скоротилась відповідно на 8% та 2,5%.

Таблиця 4

Динаміка середніх надоїв молока⁵

Країна	Виробництво молока, млн. т			Середньорічні надої молока, кг на 1 корову		
	2006	2007	Відхилення 2007 / 2006	2006	2007	Відхилення 2007 / 2006
США	82,5	83,6	+1,1	9050	9165	+115
Європейський Союз	130,4	131,5	+1,1	5677	5886	+209
Росія	31,1	32	+0,9	3141	3229	+88
Україна ⁶	13,3	12,3	-1	3357	3447	+90

⁵За даними USDA

⁶За даними Держкомстату України

Порівняно зі спадною динамікою виробництва молока в Україні, обсяги якого знизились в 2006 – 2007 рр. на 1 млн. т, дані табл. 4 свідчать про зростаючі масштаби середньорічних надоїв молока – з 3357 кг до 3447 кг на 1 корову за два роки, що аналізуються. При цьому обсяги надоїв молока в Україні випереджають аналогічний показник в Росії та складають більше половини надоїв в країнах

Європейського Союзу. З іншого боку, за темпами зростання даного показника Україна поступається вказаним державам, випереджаючи тільки США.

Оскільки Україна не має зобов'язань перед СОТ по скороченню внутрішньої підтримки через «зелені» програми, можливості державного фінансування для виробників молока і сировини для молокопереробної галузі в умовах членства у СОТ залишаються недоторканими. Існують тільки зобов'язання не перевищувати річний рівень підтримки, виражений агрегованим показником [1, С. 46].

Підтримка молочного сектору через «зелені» програми передбачає структурну перебудову молочної галузі за рахунок інвестицій, розробку програм регіональної допомоги та програм охорони навколишнього середовища. Дотації в рамках «зелених» програм «регіональної допомоги» можуть спрямовуватись у несприятливі райони (зони), які щорічно потерпають від засух і повені, зокрема, у вигляді виплат виробникам на утримання продуктивних тварин. Внаслідок засухи у деяких районах України виникають постійні труднощі із забезпеченням кормами, оскільки знищуються пасовища та сінокоси, що також потребує державної компенсації. У інших випадках це можуть бути несприятливі райони з низькою продуктивністю ґрунту, що не дозволяє вирощувати достатню кількість кормових культур.

ВИСНОВКИ

Лібералізація та посилення конкуренції в молочної галузі внаслідок вступу України до СОТ вимагає термінового використання резервів підвищення конкурентоспроможності вітчизняної молочної продукції, зокрема, укрупнення виробництва, насичення внутрішнього ринку дешевою і якісною сировиною, підвищення продуктивності праці в молочному секторі. Особлива увага представників молокопереробного бізнесу повинна приділятися посиленню маркетингу, засобам просування продукції та реклами.

На думку автора, успішному конкуруванню молочної індустрії України має сприяти підвищення концентрації в молочної галузі. Внаслідок використання ефекту масштабу великі підприємства молочної галузі здобувають беззаперечні переваги в сфері переробки та реалізації продукції; зниження транзакційних витрат; розширення клієнтури; обробки інформації та науково-дослідних робіт; проведення рекламних кампаній.

Однак вирішувати проблеми молочного виробництва необхідно на державному рівні за допомогою впровадження європейських технологій та створення сприятливих умов для заохочення приватних

інвестицій в молочний сектор. З цього приводу доцільно навести досвід деяких зарубіжних країн.

Так, в державних бюджетах Польщі і країн Балтії до 55% витрат передбачено на створення великотоварного виробництва. В Російській Федерації діє закон про розвиток молочного тваринництва, реалізація якого перебуває під особистим наглядом президента, а також впроваджено систему часткової компенсації вартості будівництва молочних комплексів. В 2009 році Дума РФ планує прийняти федеральний закон про державне регулювання роздрібної торгівлі за прикладом деяких європейських держав. Відповідно до подібного законодавчого акту у Франції виручка від реалізації готової продукції розподіляється наступним чином: 60% – виробникам сировини, 27% – переробним підприємствам, а решта (13%) – торгова націнка. Внаслідок активних заходів державної підтримки молочної промисловості Росії вдалось зберегти 65% великотоварних господарств проти 29% в Україні [4].

Державна підтримка структурної перебудови може здійснюватись як через пряму фінансову допомогу господарствам на будівництво молочних ферм, закупку корів або зміну спеціалізації підприємств, так і через субсидії на компенсацію відсотків за користування кредитами комерційних банків, спрямованими сільгоспідприємствами на зазначені вище цілі. Реструктуризація виробництва молока і молочних продуктів в Україні може передбачати будівництво нових ферм, їх обладнання сучасним технологічним устаткуванням, холодильними камерами, закупку молочних тварин. При цьому бажано врахувати курс країни на європейську інтеграцію і забезпечити дотримання стандартів ЄС з безпеки та гігієни молочної продукції.

SUMMARY

The article has the formulated in detail risks and perspectives of domestic milk industry development afterwards entry Ukraine into WTO, indicated ways of risks consequences minimization and showed the specific methods to rise of Ukrainian milk products competitions positions on the foreign markets in limits of WTO.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Кобута И.В. Вступление Украины в ВТО: выгоды и риски для молочной отрасли // Продукты & Ингредиенты. – №5. – май 2008. – С. 46 – 47.
- 2.Васильева Н., Татаренко Г. По рогам // Бизнес. – №12. – 24 марта 2008. – С. 142 – 143.
- 3.Сливочник А., Татаренко Г. Молочные берега // Бизнес. – №15. – 14 апреля 2008. – С. 141 – 143.
- 4.Чопенко В. Харчблок // Дзеркало тижня. – № 31 (710). – 23 – 29 серпня 2008. – www.dt.ua.
- 5.Закон України «Про державний бюджет на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» № 107-VI від 28.12.2007.
- 6.Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Митний тариф України» № 676-VI від 17.12.2008.
- 7.Закон України «Про Митний тариф України» №2371-III від 05.04.2001 (з наступними змінами та доповненнями).